

НАЦІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ
ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА НАН УКРАЇНИ

3(723) • 2022

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ЖУРНАЛ • ВИХОДИТЬ 6 РАЗІВ НА РІК
ЗАСНОВАНИЙ У СІЧНІ 1957 р. • КИЇВ

ЗМІСТ

AD FONTES!

- ХАРЧУК Роксана. Літературна функція «Молитви Єремії пророка»: творча заготовка чи епіграф до рукописної збірки Тараса Шевченка «Три літа»? 3
- БОРЗЕНКО Олександр. Контексти київського романтизму: «український німець» Микола Гудак 16

XX СТОЛІТТЯ

- БАБАК Галина. Агапій Шамрай у пошуках синтетичної теорії літератури: 1920-ті роки 28
- ОМЕЛЬЧУК Олеся. Із Василем Блакитним проти Валер'яна Поліщука: фрагменти суспільно-літературної діяльності Євгена Касяненка 45
- ПУНІНА Ольга. «Заборонений»: Стус кінематографічний 64

ЧАС ТЕПЕРІШНІЙ

- НІКОЛАЄВА Оксана. Художня інтерпретація жанру містерії у п'єсі Олександра Ірванця «Електричка на Великдень» 78

ДИСКУСІЇ

- БОРОНЬ Олександр. Сучасні версії Шевченкового псевдобатьківства 88

НАПИСАНЕ ЛИШАЄТЬСЯ

Новознайдений спогад про Юрія Федьковича. *Переднє слово, підготовка тексту і коментарі Лідії Ковалець* 100

IN HONOREM

ЖУЛИНСЬКИЙ Микола. Невтомний «почитатель книжних слівес» (до 75-річчя «барокового» Миколи Сулими) 108

ЛІТОПИС ПОДІЙ

РОКИТСЬКА Лілія. Презентація нової книжки Я. Поліщука в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка 111

МУКАН Анна. Конференція «Традиційна культура — шлях духовної деокупації» 113

НЕКРОЛОГ

Іван Михайлович Дзюба 116

Олег Олександрович Козак 119

ХАРЧУК Роксана. Колись хтось обов'язково напише: я є учнем Володимира Перетца, Олександра Назаревського і Станіслава Росовецького 120

НАШІ ПРЕЗЕНТАЦІЇ

НАЄНКО М. На сторожі людяності. З пам'яті про Бориса Олійника; СМІЛЯНСЬКА В. Леонід Смілянський: життя у слові. Критико-біографічний нарис (до 55-річчя з дня відходу); НАЄНКО М. Інтервал 110, 112, 115

До уваги авторів! Редакція не приймає до друку опубліковані в інших виданнях матеріали та застерігає щодо передруку статей, розміщених у журналі «Слово і Час», без належного покликання.

Редакція не завжди поділяє погляди авторів.

Рекомендувала до друку вчена рада
Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України,
протокол № 2 від 09.02.2022.

Комп'ютерна верстка *Ніни Кучеренко*

Підп. до друку 03.02.2022. Формат 70 × 108/16. Гарн. Garamond Premier Pro.
Ум. друк. арк. 10,40. Обл.-вид. арк. 9,86. Тираж 208 прим. Зам. № 6547.

Видавець та виготовлювач — ВД «Академперіодика» НАН України,
01024, Київ, вул. Терещенківська, 4.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 544 від 27.07.2001.

НАПИСАНЕ ЛИШАЄТЬСЯ

НОВОЗНАЙДЕНИЙ СПОГАД ПРО ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Три роки тому, в 2019-му, споряджаючи у світ друге, доповнене видання книжки «Юрій Федькович у спогадах сучасників» (перше побачило світ у 2017 р.), я як упорядниці зацентрувала в анотації, що це є повне зібрання відповідної мемуаристики. Власне, на віднаходження ще якихось матеріалів не сподівалась, адже усі знані джерела, друковані й архівні, були заздалегідь перевірені на предмет наявності у них «мемуарного» компонента. Тим паче що це була та книжка, про яку мріялось віддавна, над якою працювалось роками. Але, за відомим висловом, «ніколи не кажи “ніколи”». Бо моя категоричність (що видана книжка — «повне зібрання») виявилась завчасною. Через рік по тому в Центральному державному історичному архіві України в м. Львові — Ф. 663 (Михайла Павлика). Оп. 1. Спр. 59 (ця справа іменується «П'ять статей Михайла Павлика без назв») — серед матеріалів суто Павликового авторства мені несподівано потрапив до рук ще один спогад, невідомий раніше, незрозуміло чому вміщений саме в такому рукописному «товаристві» на с. 1-а—14. Можливо, цікавлячись Ю. Федьковичем, М. Павлик приберіг цей «мемуар» для якоїсь майбутньої своєї студії, та до неї не дійшли руки.

Новознайдений документ іменувався «Від Ів. Тимінського. 31. VII. 1902», це був текст, чи то звідкись скопійований М. Павликом, чи, може, й занотований ним самим із уст Івана Тимінського, як відомо, найближчого приятеля Ю. Федьковича в останню пору його життя. Підстави схилитись до другого (що ці спогади вийшли не безпосередньо з-під руки І. Тимінського, людини, яка вправно володіла пером, активно виступала зі своїми статтями, зокрема, в газеті «Буковина») зумовлені, сказати б, неоправленістю, «спонтанністю» обговорюваного тексту.

Зауважимо, що збірник «Юрій Федькович у спогадах сучасників» і в його першому, і другому варіантах містив інший матеріал І. Тимінського, а саме — «мемуарний» фрагмент із його листа до видавництва НТШ від 23. III. 1902 р. (оригінал цього листа зберігається в Києві у відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України. Ф. 58. № 448). Наукове товариство імені Шевченка у Львові тоді, на початку століття, якраз активно працювало над першим повним і критичним виданням творів Ю. Федьковича; у 1902-му вийшли одразу два томи цього унікального видавничого проєкту. Тож лист І. Тимінського в супроводі ще декількох документів, які

стосувалися Ю. Федьковича й «офірувались» НТШ (а це по кілька віршів, листів, фотографій, гороскопів), засвідчив, як видається, краще зрозуміння адресантом значущості поета, не кажучи про його ж розуміння важливості таких матеріалів.

Близькість у часі послання І. Тимінського до НТШ, цих новознайдених аж тепер його спогадів у версії М. Павлика, а також відходу І. Тимінського в інші світи якраз у 1902-му, коли йому зазедве минуло тільки 50 літ*, дає привід думати про якісь містичні речі, про глибшу взаємопов'язаність цих подій. Таке враження, що І. Тимінський відчував місію виконати свій останній обов'язок стосовно Ю. Федьковича і тому квапився. Тим паче що в долі письменника прикінцевих років його життя цей чоловік, повторюємо, справді не випадкова особа, а чи не найближча, довірена, його ангел-охоронець, як читаємо у згаданому листі і тому «мемуарі», який публікуємо. Відомий у краї фінансист, правник, громадсько-політичний і культурний діяч, у якого за плечима була також військова служба, І. Тимінський мусив імпонувати Ю. Федьковичеві, може, не стільки своєю соціальною активністю, значною участю у виданні газети «Буковина», авторством багатьох статей у ній, скільки своїм щирим ставленням, якого так бракувало письменнику з боку якраз інтелігенції. Інша справа, що та щирість, видається, була замішаною на певній суб'єктивності в оцінках багатьох помітних постатей того часу і, може, й приписуванні подібних настроїв Ю. Федьковичу, легкій іронічності (от хоч би стосовно Федьковичевих жертв Бахусові), усе ж неповному усвідомленні (мовлячи словами самого автора «Люби — згуби», сказаними з іншого приводу), що «кожен поет має право свою поведенцію мати».

Між тим, ці позбавлені парадності й офіціозу спогади І. Тимінського вперше воскресшають і такі ціхи останніх сторінок поетового земного буття, яких не запримітив більше ніхто. Вони стосувалися Федьковича-будівничого, проєктанта власної оселі, квітникаря-естета й городника (дарма що О. Маковей, а вслід за ним навіть М. Зеров свого часу нарікали на «Федьковичеву безгосподарність»). У цієї земної людини, «цілого чоловіка» теж були, скажімо, свої улюблені / неулюблені страви, прикрі звички, не найприкрішою з яких була потужна астрологічна діяльність, супроводжувана складанням гороскопів для знайомих. Та гору брав митець, який тепер іще гостріше, ніж будь-коли перед тим, сприймав світ, тужив за домашнім затишком і надривно, майже вголос страждав (у товаристві хоч би І. Тимінського) від своєї фатальної нерозрадженої самотності. Пізніша думка того ж М. Зерова про Ю. Федьковича як «типову жертву безлюддя та лихоліття» І. Тимінським ніби уточнюється, конкретизується: людське товариство було — і його не було, власне, бракувало тих, хто би розумів.

І хай пробачить вельмишановний читач оцих споминів поодинокі вказівки на нерозбірливість прочитаного. Винятково складний почерк М. Павлика, до того ж скоропис призвели до того, що через копіювання документа від руки ще в архіві за недозволеності перефотографування мною часто звідувалась цілковита «графологічна» безпорадність: складнішого тексту за багатолітню практику спілкування з рукописами не зустрічалося. Тож для публікації замало виявилось мого перепису з багатьма незрозуміlostями. Нині, коли суворі правила роботи в українських сховищах уже дещо пом'якшені, з'явилась нагода скористатись допомогою так само залюблених в архіві львівських істориків Віталія Ключіна та Олександра Кравчука, які прихильно відгукнулись на прохання сфотографувати документ. До розпізнавання його активно долучились Тарас і Мирослава Ковальці, Andrii Bohdanovych із фейсбук-спільноти «Закарюка», Христина Тимінська як перекладачка. Усім, надто синові Тарасові з його досвідом першопрочитання давніх історичних джерел — велика дяка.

Лексичні та морфологічні особливості унікального мемуарного документа збережено повністю, чимало авторських розділових знаків, де це не суперечило змістові, залишено, в інших випадках пунктуація узгоджена з теперішніми нормами. По-

* Запис у «Книзі реєстрації актів про смерть за 1893—1905 рр. по м. Чернівці (церква Миколая)», що зберігається в Державному архіві Чернівецької області (Ф. 1245. Оп. 3. № 18. С. 289-зв.—290), засвідчує, що Іван Тимінський помер 23 листопада 1902 р. від хвороби серця.

спішність М. Павлика місцями виявилась навіть у суцільності подачі тексту. Якщо абзац у документі був нечіткий або ж його зовсім не було, а наступні фрази несли нову інформацію, довелося здійснювати новий поділ тексту на абзаци. Скорочення слів відновлено у квадратних дужках. Щодо пояснень, приміток, то вони спрямовувались на поширення, уточнення певних відомостей. Бо цей текст, як кожен інший, так само подібний до картини, котра, за Х. Ортегою-і-Гассетом, ніколи не обмежується рамою.

Спогади І. Тимінського виносяться на денне світло через 120 років після своєї з'яви і вперше здобувають нове життя. Маємо нагоду прийняти їх до загального лона і через них здобути можливість перенестись до Чернівців останньої третини ХІХ віку, як і наблизитись до живого, складного, але тим безмежно цікавого Ю. Федьковича.

ВІД ІВ[АНА] ТИМІНСЬКОГО [ПРО ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА]. 31. VII. 1902

Був я раз на дек[ламаторським] веч[ері] у Черн[івцех] і я чув, як деклямували «Празник у Такові»¹ адв[окат] суд[овий] Филим[он] Калитовський² 1876. Перед тим Федькович мешкав у горах, мав хату і трохи ґрунту, і він то всьо подарував годованцеві Огоновському³ (вже вмер) за житя.

Тато его мешкав у Чернівцех на Blumengasse (ул. Квітна) віддавна⁴, мав дім із городом — прилягав до тротоару. Дали знати, що тато хоче комусь записати чи продати. І по смерті тата дістав літа 1876-8⁵. Він той дім перебрав і продав за більше тисячну суму⁶ і з тих грошей купив собі хатку з більшеньким городом на Jägerngasse (у Стрільців)⁷. Тут він цю хатку перебудував, добудував — до покою ще один (робітня і бібліотека) — ззаду добудував.

Приличкував⁸ той дім. Город укомплетував деревами, дуже любував у квітах, зробив собі таку терасу — бервінку, васильку, кануфр і найб[ільше] георгіні черв[оні] та жовті, обвів парканом і поробив у паркані на полудне⁹ по кілька вікон, так що ціла реаль[ність] мала надзв[ичайний] вид і всіх увагу звертала (коло квіток сам робив).

Усі горнулися до него (міщане, пани), деякі з перек[нрзб.], дехто з цікавості, бо він ворожив, задушно ворожив¹⁰ — десь якісь 'му дали дарунчик, але він ніколи не вимагав.

1876-9 его знали лише тільки яко гуцула-ворожбита. Я знав яко повістяра. Я здивав его раз на улиці: елеганткий гуцул, приємну твар¹¹ мав, і я рішився з ним познакомити (1876), а тому, бо чув-ем від Калитовського, що він его засудив на 14 день арешту¹². Мені ся жаль зробило, я вже був урядником, я був переконаний, що якби иньше окруження, то з него ще могли бути люде. Я таки зараз пішов до него, приставив ему, зачав з ним розговорювати — по-р[уськи] і по-н[імецьки]. Він дуже від першого разу був утішив і просив мене, аби я часто приходив, і дуже богато зо мною говорив. А він так: котра особа не подобалась, то говорив лиш: ја, не ти. Я став до [него] згуста приходити, 2-3 дни потім — і він до мене; а моя жінка підпирала ті сходи, стравувала его, піддавала охоти, і він дуже ся з повагов відносив до цілого мого дому. Я знов всіх приводив до Федь[ковича]: Кониський¹³, Бажанськ[ий]¹⁴, Т. Ревакович¹⁵, мій брат¹⁶, о. К. Коротніцький¹⁷, Гладилевич¹⁸. Кон[иського] навидів, Рев[акович] — дідько, Гладилевич — цего аби-сте ніколи не приводили, Стоцького¹⁹ не любив, Вінницького²⁰ терпів, Поповича²¹ не терпів, казав «ein Schauspieler, ein gericht ohne Ausdruck der schlechtere Ver[eger]²²», Бажанський безхарактерний, Олесь Schwadronci[gen]²³. Я зачав его питатися, що він робить, що пише, Ф[едькович] каже: «Я давно не писав. Кобилянський²⁴ порадив, аби по-р[уськи] писати. Але гал[ицькі] русини далися мені взнаки²⁵». Я підбивав, аби писав. «[нрзб.] ich bin kein Patriot»²⁶, шкода ходу до пустого роду (про русинів). Із якимсь часом він для мене зачав писати стишок [нрзб.], я зачав ему представляти, що вже нарід співає в Г[аличині] і Бук[овині]²⁷ та его тішити²⁸.

Зачав писати. Я обіцяв йому поміщати в «Календари»²⁹. Десь я мав ноти, поезію, та й приніс его, а не прислав мені додому. Тоді передав великий букет у велик[?] [нрзб.] для жінки. 1885 р. то він жив з пенсії з 25 р[инських] і мав капітал (той капітал суд[овий] ад'ю[нкт] Левіцьк[ий] віддавав йому помаленьку³⁰) — він заслужив, і зробить кондект³¹ на пенсію. Лев[іцький] і побирав і кап[італ], і проц[енти] по 30 р[инських] та й дуже нарікав, бо хотів усе мати, «Лев[іцько]го то би-м повісив».

А тримав слугу Міхала Мельника (20 кілька літ), [той] обслуговував, варив, спав, більше, як жінка, ходив з ним.

До мене як приходив, то все з слугув. Слуга чекав на ганку або в кухні. А як коли не міг прийти, то посилав лист із слугув. Чи ви здорови? (Кілька лист[ів] післано до Шевч[енка]³²). «Mein Schutzengel, mein Erzengel»³³.

Писав листи все по-нім[ецьки] або як мав клопоти з сусідами, або як 'го поліція напастовувала, (комен не чищений)³⁴, або з Михасем сварив: «Чекайте, прийде мені пан комісар — я держав у порядку». Або часом писав: «Позичте 5 р[инських]», то він часом віддавав, часом ні.

Жив: рано пив Х[?]V горівки³⁵, обід: борщ, кулешу або росіла та й м'ясо, найм[енше] любив капусту, а при тім страшенно піячив; увечір ніколи не міг їсти. Огон[овський] що йому [?] привозив: бербениця³⁶ чи бриндзи, масла. Лев[іцький] як віддав 800 левів (пішли скоро), він жив від першого до першого. Я прийшов до него, застаю 'го п'яного, сидячого на велик[ім] фотелі у робітні, цигарниця в зубах³⁷ і пише та й плаче. «Чого ви плачете?». «От пишу». «На кого плачете?». «Добре вам говорити: я нещасливий чоловік, кругла сирота — ich gehöre zu denjenigen, wie der Karel Škoda sagt, welche auf dem Wege sterben»³⁸.

«Та чого ви ся журите? Ми вам не дамо пропасти». «Та добре — я капітал зміраю³⁹. Хагу, податки, обслуга і т. п., книжки — та я з сего не годен жити». «Чекайте, дасть зробити. Що ви пишете?». «Та пишу для вас, для Календара». Дивлюся, а там стоїть: «А могучий москаліско, як вовчиско, стоїть за плечима та й лупає очима»⁴⁰.

Кажу: «Читайте далі». Він зачав і приходив до рядка, що кінчиться «свиненю». «Що за свиня?». «Це Костецкий. А той, що пресья на парнас, — Купчанко⁴¹». Я казав, аби викинув «свиню». Він не хотів. Каже: «Пірву». Він як написав, то не поправляв. Часом переробляв сам, проклятем закінчив вірш. І так він, спонуканий мною, писав регулярно. Я впливав, аби писав повісти, я читав Др[агомано] ва⁴². «Е, — каже, — то дранте, я чую в собі силу драматичну». «Добре, то пишіте драми — покажіть пляни “Б. Хмельницького”, “Макбета”⁴³ (він уже мав пляни)». Мені написав «Дністрові кручі»⁴⁴, потому «Проскурку»⁴⁵ видавав. Русини з ним через мене говорили — він нікого не терпів. Нарешті Кулаковський⁴⁶ почав впливати, аби я заложив газету⁴⁷, — а я межі русинами, і нарешті ми уладили. Моск[во]філи були на мене недобрі та й не вибрали до ком[ітету] ред[акційного], найб[ільше] против[ився] Козак⁴⁸, але Jungtrute⁴⁹ вибрали мене, а коректу вів Попович. (Я писав [нрзб.] підряд і вступні.)

Нам треба було редактора. Я зробив їх уважними на Фед[ьковича], і він згодився⁵⁰.

Я [вів] цілу адм[іністративну] касу — і газета йшла, і Федькович писав до газети. Як Ф[едькович] вже свій капітал з'їв, зачав він казати: «Пане, я вже гину з голоду, робіт зо мною що». Я перефорсував, аби дали 'му хагу — яко ред[актору], і 25 р. в «Бесіди»⁵¹. Він писав до «Бібл[іотеки] для молодіжи» і вірші⁵²:

Ой там в Садагурі⁵³
Сидит чорт на фігурі...
Ой заладили волохи
Свого кріля вибрати.
Віберали та й помагав

Ім сам владика —
Віросла би 'му борода велика.

Це все в моїй присутності — та й сі сміє, аж за черево береся, а часом плаче (п'яний).

Ой були кокони
Та й били поклони.
Та й била кокона Іроне [sic].
Of parintu Ilarione
= (Ох, отче чернче Іларіоне)

Аж до смерти був. Нім він ся спроводав до «Бесіди», то празд[новали] русини 25 юб[илей] літ[ературної] діяльності. Він мав свої квартали⁵⁴, що піячив, а потому тижнями нічого не пив. Тоді акурат его напав квартал, р[усини] урадили, аби я ним занявся.

Я приходжу н[а] день, вечір перед юбилеєм, а він п'яний. «Бійтеся Бога, що Ви зробили?» А він смієся: «Або я що зробив? Украв чи що?». «Та юб[илей]». «Та я піду з вами хоть у пекло». «Бійтеся Бога, як Ви завтра уп'єтеся, то я хіба застрілює». «Як Ви хочете, аби я був кошер⁵⁵ — то буду кошер».

Я приходжу рано в 5-й в день юб[илею], а він п'яний, як 4 дівки⁵⁶. «Бійтеся Бога». А він ся смієся: «Міхась, давай води (з конфітурами)». Та й я сидів у него аж до 1-ої години. Поставив я варту: Илля Семака⁵⁷ (тепер пов[ітовий] суддя) і маляр⁵⁸ аж до 7-ої пантрували 'го. І 7 год. я та й Пігуляк-посол⁵⁹ приїхали-м до него та й тоти всі на перших, а я з Ф[едьковичем] на послідний. Приїхали на Austriaplatz⁶⁰.

Ми лиш увійшли: «Слава!». Его на трон посадили⁶¹. Він си розклався, мужики з сільов.

(Як его малював Юстин Пігуляк⁶², я мусів пильнувати, бо він те хотів. Відслонили портрет, то й він дуже ся тишив.)

По оф[іційній] части — на спільну вечеру⁶³.

Мови⁶⁴: я Festrede⁶⁵, все по 1 р[азу] Кулак[овський], Jaren[feld]⁶⁶, [нрзб.]⁶⁷, Федьк[ович] 3 рази для мене («Если я пишу, бо я вже був умерший, я вже нічо не думав, то ему [тобто І. Тимінському] маю подекуват[и]») ⁶⁸.

Коло 22 знов упився⁶⁹, я потому на віз его та й повіз додому (ему треба було небогато, горівку пив давніше більше). Того року ми 'го провадили на «Бесіди»⁷⁰ з Міхасем. Слуга від «Бесіди» чув⁷¹.

Папери дав я «Бесіди» всі.

Неконсквентний⁷² — Ф[едькович] був властиво мій.

¹ Це Федьковичева поема з історії повстання сербів у 1815 р. проти турецького поневолення. Друкувалася спочатку у львівській газеті «Слово» (1861), а потім у дебютній збірці свого автора «Поезії» (1862).

² Очевидно, йдеться про Филемона Калитовського, пізніше правника, учасника громадсько-політичного життя на Буковині.

³ Ідеться про Юзефа (Юзя, Юзька) Огоновського — наймита Ю. Федьковича з весни 1863 р. Після переїзду письменника в 1876 р. до Чернівців той залишився його економом у Сторонці-Путилові. 6 лютого 1878 р. Ю. Федькович подарував Ю. Огоновському свою хату і понад 10 моргів поля.

⁴ Будинок на вул. Цвітній (Blumengasse) батько письменника Адальберт Гординський де Федькович (1809—1876) придбав у 1863 р. після свого виходу на пенсію. До того цей чоловік працював у Чернівцях поліційним суддею і помічним референтом, а з 1850 р. вів ґрунтові книги (книги реєстрації нерухомого майна) у крайовій табулі Буковини.

- ⁵ До Чернівців зі Сторонця-Путилова Ю. Федькович прибув 22-го чи 23-го серпня 1876 р., батько ж помер 9 вересня того ж року.
- ⁶ Ю. Федькович продав свій будинок на вул. Цвітній наприкінці 1878 р. за 12700 фл.
- ⁷ Йдеться про будинок майже за Чернівцями на вул. Стрілецькій № 33 (тепер вул. Буковинська) неподалік крайового шпиталю.
- ⁸ Прихорошив.
- ⁹ Тобто на південь.
- ¹⁰ Біограф Ю. Федьковича О. Маковей на основі аналізу гороскопів, складених письменником, дійшов висновку, що підготовка одного такого пророцтва коштувала авторові, «певно, щонайменше день роботи» («Треба нарисувати кілька кружків, один в другім, поділити на 12 частин і в ті поділки вставляти карту неба з часу уродин якогось чоловіка, рисувати звізди прийнятими знаками, — і тільки вдивившись у положення їх, іти до “книги декретів” [так Ю. Федькович називав свою головну й об’ємну, майже на 900 с., рукописну астрологічну працю “Apothelesmata”. — *Л. К.*], де вже списаний вплив планет, і звізд, і домів, — і звідси відчитувати, яка кому доля судилася»). І далі: «Була се дійсно дорога забавка та ще така ніби поважна» (*Маковей О.* Житєпись Осипа Юрія Гординського-Федьковича. Львів, 1911. С. 532).
- ¹¹ Тобто обличчя.
- ¹² Серед архівних матеріалів, які стосуються Ю. Федьковича, є зроблена рукою О. Маковей копія однієї сторінки з протоколу засідання повітового суду в Чернівцях 25. IV. 1888 р. Вочевидь справа стосувалась Міхала (Михася) Мельника, Федьковичевого слуги, і його захисту («це моя ціла фімілія»), як і невідомо з якої причини звинувачень на адресу самого Ю. Федьковича (див.: Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України. Ф. 59. № 2725).
- ¹³ Кониський Олександр (1836—1900) — письменник, педагог, громадсько-культурний діяч. Листувався з Ю. Федьковичем у 1865—1876 рр. (із перервами), зустрічався з ним улітку 1884 р. в Чернівцях.
- ¹⁴ Йдеться, можливо, про Івана Бажанського (1863—1933), до середини 1886 р. вихованця Чернівецької учительської семінарії, згодом письменника і педагога, громадсько-культурного діяча.
- ¹⁵ Ревакович Тит (1846—1919) — суддя, громадський діяч. Контактував з Ю. Федьковичем під час його праці у Львові та, найімовірніше, в першій половині 1880-х років, проживаючи в Чернівцях.
- ¹⁶ Йдеться вочевидь про Тараса Тимінського, рідного брата Івана Тимінського, згодом священника, церковного і громадського діяча Буковини.
- ¹⁷ Особу встановити не вдалось.
- ¹⁸ Гладилевич Дем’ян (1846—1892) — галицький громадський діяч, голова НТШ.
- ¹⁹ Смаль-Стоцький Степан (1859—1938) — мовознавець і літературознавець, педагог, громадсько-політичний та культурний діяч. Будучи з 1885 р. професором Чернівецького університету, активним діячем товариства «Руська Бесіда», спілкувався з Ю. Федьковичем, консультував його при написанні драматичних творів «Мазепа» і «Хмельницький». До негативних оцінок Ю. Федьковичем С. Смаль-Стоцького та інших діячів (наголосимо, у версії І. Тимінського) призвели значні ідейні розходження між народовцями та москвофілами, до останніх якраз і пристав у 1890-ті роки сам І. Тимінський.
- ²⁰ Йдеться, очевидно, про Ізидора Винницького, громадсько-політичного діяча на Буковині.
- ²¹ Йдеться про Омеляна Поповича (1856—1930), громадсько-політичного та педагогічного діяча, письменника, близького родича Ю. Федьковича по лінії матері. У 1885—1887 рр. був співредактором (із Ю. Федьковичем) газети «Буковина» і додатку до неї «Бібліотека для молодіжи, селян і міщан».
- ²² Актор, їжа без м’яса, найгірший видавець (*нім.*).
- ²³ Олесь пятакало (*нім.*). Особу встановити не вдалось.
- ²⁴ Кобилянський Антін (1837—1910) — публіцист, громадсько-культурний діяч, друг Ю. Федьковича в ранній період творчості, вплинув на його становлення як українського письменника. Вірші Ю. Федьковича, вміщені в додатку до брошури А. Кобилянського «Slovo na slovo do redactora “Slova”» (Чернівці, 1861), фактично засвідчили початок українського національного відродження на Буковині.

- ²⁵ Особливо прикрі враження про галицьку інтелігенцію як соціально малоактивну у Ю. Федьковича залишилися після перебування в 1872—1873 рр. у Львові на посаді редактора популярних книжок для народу товариства «Просвіта». Ці враження і перенеслися на всіх галицьких русинів.
- ²⁶ «...Я не патріот» (нім.).
- ²⁷ Тобто співає пісні на вірші Ю. Федьковича.
- ²⁸ На полях сторінки, якою закінчується цей фрагмент, зазначено: «А чоґо пишете о “Ja, das ist ein höheres Licht”» («Так, це вище світло») (нім.).
- ²⁹ Маються на увазі річники (альманахи), зокрема «православні руські календарі», започатковані товариством «Руська Бесіда» в Чернівцях 1874 р. і які видавались щорічно до 1918 р. Вмішували серед іншого фольклорно-етнографічні, літературознавчі праці й художні твори.
- ³⁰ Чернівецький суддя Омелян Левіцький справді позичив у Ю. Федьковича частину грошей (100 левів), які той отримав із продажу спадщини по батькові. Але повертав цей боржник гроші несправно, чим створив Ю. Федьковичеві матеріальні труднощі.
- ³¹ Значення цього поняття встановити не вдалося.
- ³² Ідеться, очевидно, про Федьковичеві листи від 2.V.1886 р. та від 2.VI.1886 р., надіслані І. Тимінським до НТШ (див.: Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України. Ф. 58. № 448). Незрозуміло, з якої причини жоден із цих листів Ю. Федьковича не був опублікований у першому повному і критичному виданні його творів. Їхня доля нез'ясована.
- ³³ «Мій ангел-охоронець, мій архангел» (нім.).
- ³⁴ Тут, певно, йдеться про комин і його утримання, що перевірялись відповідними службами.
- ³⁵ Вочевидь ідеться про декаграми, міру рідини того часу. У записі М. Павлика між цифрами X і V присутнє з'єднання, схоже на тире (з хвилястим закінченням), що не прилягає до цифр. На нашу думку, могло йтися: 1) про «XV декаграмів» («150 г»), 2) менш логічно, якщо це справді тире: «X—V декаграмів» (100—50 г).
- ³⁶ Невеличка діжка для сиру та бринзи.
- ³⁷ На полях біля цих слів примітка: «все в окуляр[ах]».
- ³⁸ «Я належу до тих, котрі, як казав Карел Шькода, помирають у дорозі» (нім.). І. Тимінський помиляється, приписуючи Ю. Федьковичеві цитування цих слів, мовляв, чеського римокатолицького священника, педагога і письменника Яна Кареля Шькоди (1810—1876). На справді це слова з віршованої драми німецького письменника Карла Гуцкова (1811—1878) «Уріель Акоста», зверненої до постаті голландського мислителя XVII ст. Ю. Федькович читав цей твір і хтозна чи міг забути згадану проникливу думку з нього. Та й саме цими словами (із вказівкою на К. Гуцкова) завершив поет свою останню біографію, записану Т. Реваковичем у 1885 р. (див.: Юрій Федькович у спогадах сучасників / упоряд., передм, прим. Л. Ковалець. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 248).
- ³⁹ Тобто порахую гроші, видатки.
- ⁴⁰ Це перекладаний рядок сатиричної публіцистично загостреної поезії «Вже двацять рік...». Ю. Федькович написав її 24 червня 1886 р.
- ⁴¹ Очевидно, йдеться про о. Келестина Костецького, декана греко-католицької церкви на Буковині, який спочатку займав нейтральну позицію в суперечках між народовцями та москвофілами, а в другій половині 1880-х років став активним народовцем, та Григорія Купчанка, фольклориста, етнографа, публіциста, громадського діяча-москвофіла. І. Тимінський плутає, приписуючи Ю. Федьковичеві грубу характеристику К. Костецького. Вочевидь ішлося теж про Г. Купчанка («та свиня / У москалі конечне прется, / Бо там карбованці бриня / І “батюшкова” водка п'ється») як москвофіла.
- ⁴² Тобто читав видання Федьковичевої прози, здійснене М. Драгомановим у 1875 р.
- ⁴³ Ідеться про трагедію, завершену Ю. Федьковичем перед самою смертю (наприкінці 1887 р.), та про переклад трагедії Шекспіра, здійснений іще в 1872 р.
- ⁴⁴ Повість, уперше друкована в газеті «Буковина» в 1885 р.
- ⁴⁵ Це книжечка поетичних творів Ю. Федьковича для дітей релігійно-моралізаторського змісту, видана О. Поповичем у 1887 р. Під цією ж назвою («Проскурка») добірки Федьковичевих віршів друкувались також у «Бібліотеці для молодіжи...».

- ⁴⁶ Ідеться про Николая Колаковського, буковинського журналіста, поляка за національністю. У 1883—1899 рр. був редактором видання «Gazeta Polska» в Чернівцях. Підтримував дружні стосунки з Ю. Федьковичем.
- ⁴⁷ Мається на увазі газета «Буковина», заснована в 1885 р.
- ⁴⁸ Козак Євген (1857—1933) — православний священник, згодом професор церковнослов'янської мови і літератури Чернівцького університету, москвофільський громадський діяч.
- ⁴⁹ Молоді рутени (*нім.*).
- ⁵⁰ Тобто згодився бути редактором газети «Буковина».
- ⁵¹ Мемуарист згадує святкування 6 липня 1886 р. товариством «Руська Бесіда» у Чернівцях 25-ліття творчої діяльності Ю. Федьковича.
- ⁵² Годі думати, що поет пропонував дитячому виданню твори такого плану.
- ⁵³ Передмістя Чернівців.
- ⁵⁴ Тут: періоди.
- ⁵⁵ Бути в порядку (від *нім.* Koscher — підходящий, в порядку).
- ⁵⁶ Фразеологізм «як чотири дівки» означає «дуже п'яний».
- ⁵⁷ Громадський і політичний діяч на Буковині, надрадник Крайового суду в Чернівцях.
- ⁵⁸ Очевидно, йдеться про Юстина Пігуляка (1845—1919), маляра, випускника Віденської академії мистецтв, у 1874—1906 рр. — учителя малювання у Вищій реальній школі в Чернівцях, автора портретів Ю. Федьковича, Із. Воробкевича, О. Кобилянської та ін.
- ⁵⁹ Ідеться про Єротея Пігуляка (1851—1924), політичного, громадського і педагогічного діяча Буковини, гімназійного вчителя, голову «Руської Бесіди», у приміщенні якої і відбулося святкування. Пізніше Є. Пігуляк був послом до буковинського сойму та австрійського парламенту.
- ⁶⁰ Австрійська площа (*нім.*). Це колишня назва теперішньої площі Соборної в Чернівцях.
- ⁶¹ Омелян Олексів (літ. псевдонім Ом. Поповича) у звіті про святкування ювілею (він був надрукований у спеціальному додаткові до газети «Буковина», 1886, ч. 13) розповідав: «Скільки минут по 7 годині явив ся ювілят в супроводі председателя і двох членів “Руської Бесіди”, прийняті грімкими неуставаючими “Слава” зі сторони руської молодіжи і осів, почтений цілим збором через повстанне з місця, на почитному місці».
- ⁶² Портрет письменника Юстин Пігуляк спеціально до цього ювілею виконав у червні 1886 р.
- ⁶³ Ідеться про спільну святкову вечерю з нагоди згадуваного ювілею, що відбулася за участю багатьох громадсько-культурних діячів.
- ⁶⁴ Тобто промови під час вечері.
- ⁶⁵ Промову (*нім.*).
- ⁶⁶ Ідеться про співробітника німецькомовної газети «Czernowitzer Zeitung» М. Єренфелда.
- ⁶⁷ Примітка збоку: «Все по-р[уськи]. Кулак[овський] Календ. “Jozefa Golcha [?]”».
- ⁶⁸ У згаданому листі мемуариста до НТШ від 23. III. 1902 р. йдеться про те, що перше слово Ю. Федьковича на тій вечері справді стосувалось його, І. Тимінського, друге — «журналістики польської і німецької, приязної русинам, а третю орацію держав на братей-селян» (див.: Юрій Федькович у спогадах сучасників. Чернівці, 2017. С. 264).
- ⁶⁹ Примітка збоку: «дуб». Тоді як цитований звіт про святкування ювілею літературної діяльності Ю. Федьковича закінчувався таким повідомленням: «Пізно по опівночі попрощав Ювілят зібраних, проваджений грімкими неуставаючими окликами руської молодіжи».
- ⁷⁰ В одну з кімнат «Руської Бесіди» й редакції газети «Буковина» на вул. Лілійній, 20 (нині — вул. І. Франка) Ю. Федькович переселився восени 1886 р.
- ⁷¹ Примітка збоку: «Міхась також пив».
- ⁷² Непослідовний. Можливо, І. Тимінський шкодував, що віддав матеріали, пов'язані з «його» Ю. Федьковичем.

Переднє слово,
підготовка тексту і коментарі Лідії КОВАЛЕЦЬ

Отримано 1 лютого 2021 р.

м. Чернівці